

National Library of Lithuania. The Centre is issuing a weekly "Expressinformation...", which provides up-to-date information on the latest publications issued in Lithuania. Presently, this information tool is considered the main user-oriented source material for ordering books. As legal deposit legislation is not always observed by some new publishers, there is no assurance that it registers all books published. The titles described cover the publications delivered to the Centre by legal deposit.

The database of bibliographic records, which is being accumulated at the Centre of Bibliography and Book Science could be used as basic database for the BIP catalogue, if it included additional information about the terms of availability. Using data from already existing national bibliographic records for compiling of the BIP catalogue, might serve as a very economical solution for saving both material and labour resources. Financial aspects are one of the major obstacles for us for developing and launching a national catalogue.

The need to combine the efforts of publishers and book-sellers, also, their active cooperation with the national bibliographic institution in the preparation of the BIP catalogue is obvious. It is anticipated that first editions of the catalogue would be published in a conventional printed form once a year. The database for users should be available on-line. By mutual agreement with the R.R. Bowker company, Lithuanian national bibliographic data could be included in their BIP catalogue and databases and as well make books of Lithuanian publishers world-wide known.

The first edition of the Lithuanian BIP catalogue is expected to appear in 1998. It would be beneficial for the development of the efficient national book market, contribute to the dissemination of information on books available and profit greatly for the coordination of different operations in the publishing companies. Also, it would facilitate integration of the national book market into the international book community.

015.001(4)

Valstybinės bibliografijos paslaugos Europoje: gamyba ir marketingas

Giuseppe VITIELLO

*Europos Tarybos Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus specialusis patarėjas knygų ir archyvų klausimais
Council of Europe, F-67075 Strasbourg Cedex, France*

Įvadas

Nedaug yra bibliotekinių paslaugų, kurios būtų tokios įprastos ir pripažintos bibliotekų vartotojų bendruomenės, kaip valstybinės bibliografijos paslaugos (VBP). Centralizuoto katalogavimo, galinčio pateikti patikimus ir išsamius bibliografinius įrašus, atitinkančius kitų bibliotekų reikmes, koncepcija yra bibliotekų sistemos pagrindas. Naudodamos šiuos įrašus, bibliotekos - pagrindinės, nors ne vienintelės VBP vartotojos - tikrai gali būti patenkintos, nes gali sutaupyti lėšas ir darbo sąnaudas atsisakydamos papildomo katalogavimo.

VBP ekonominiai ir profesiniai privalumai tapo akivaizdūs jau po pirmųjų bandymų jas tirti ir diegti. Pirmojoje Didžiosios Britanijos bibliotekų asociacijos konferencijoje, vykusioje 1877 m. spalio mėn., dauguma specialistų pasisakė už centralizuotą katalogavimą ir bendras katalogavimo taisykles, nurodydami, kiek galima sutaupyti keičiantis bibliografiniais įrašais ir kuriant šalies, o po to ir tarptautinį katalogą¹. Tačiau pirmieji žingsniai buvo žengti tik 1901 m., kai Kongreso bibliotekos tarnyba pradėjo platinti katalogo korteles prenumeratoriams. Šia paslauga 1926 m. naudojosi beveik 4000 bibliotekų, o sutaupytos katalogavimo lėšos buvo vertinamos 500 000 dolerių².

Pagalvojus apie VBP, atmintyje galbūt iškyla nuobodūs bibliografinių įrašų tomiai, kurių nugarėlės puošia bibliotekų lentynas. Spausdintos valstybinės bibliografijos iki šiol vis dar yra populiarios, ir VBP tarnybos parengtus įrašus platina visame pasaulyje. Visgi šis būdas tampa atgyvena, nes informacijos technologijos labai pakeitė VBP tarnybų darbo pobūdį ir suvokimą, o jo rezultatus padarė prieinamus didesniai skirtingų poreikių vartotojų ratui.

VBP pagrindas - dokumentų, tam tikromis sąlygomis deponuojamų nacionalinėje bibliotekoje, įsigijimas, o jų tikslas lieka nepakitęs - tai bibliografinių įrašų, kurie vėliau platinami visose bibliotekose, rengimas. Tokį modelį patvirtino 1977 m. Paryžiuje surengta Tarptautinė valstybinių bibliografijų ir valstybinės bibliografijos tarnybų konferencija³, jo ir toliau laikomasi sudarant bibliografinius įrašus.

Tačiau po trylikos metų į VBP funkcijas ir tikslus

galima pažvelgti kitu požiūriu. Bibliografijos sekcijos Nuolatinis komitetas, specializuotas IFLA padalinys, 1993 m. pripažino, kad metas peržiūrėti senąją valstybinių bibliografijų ir valstybinės bibliografijos tarnybų vaidmenį^{4,5}. Dar anksčiau naująjį VBP pobūdį nusakė buvęs Britų bibliotekos Bibliografijos tarnybos generalinis direktorius P. Lewis: "VBP yra einamosios valstybinės bibliografijos rengimas ir platinimas bei kitos paslaugos, susijusios su valstybinės bibliografijos įrašų rinkmenų ir duomenų bazių naudojimu kartu su kitais autorizuotais bibliografiniais duomenimis ir katalogo įrašais."⁶

Šiame apibrėžime atsispindi trys veiklos rūšys. Pirmoji - tradicinė, vis dar pagrindinė valstybinės bibliografijos rengimo veikla. Antrąją veiklos rūšį, kurios ėmėsi kai kurios VBP tarnybos, sudaro valstybinės bibliografijos duomenų atranka rengiant šalutinius produktus atskiroms vartotojų grupėms (pavyzdžiui, su vaikų literatūra susijusių įrašų rengimas vaikų bibliotekoms). Trečioji veiklos rūšis siejasi su kompiuterinio tinklo galimybėmis tvarkyti kitas duomenų bazes ar rinkmenas, nesvarbu, ar tai būtų "vidiniai" katalogai (pavyzdžiui, senų ir retų knygų rinkinių įrašai), ar "išoriniai" (pavyzdžiui, suvestiniai katalogai).

Papildant šį apibrėžimą reikia plačiau pakalbėti apie VBP ryšį su dviem gretutinėmis sinergetiškoms sistemoms: tai leidybos pramonė ir bibliotekos. Būdamas dokumentų ir bibliografijos srautų sankryžoje, VBP visiškai priklauso nuo jų. Leidėjai yra dokumentų, kuriuos įsigyja biblioteka (dažniausiai nacionalinė), šaltinis. Jie daro didelę įtaką VBP pobūdžiui. Pavyzdžiui, mažesnis privalomojo deponavimo efektyvumas ar staiga padidėjęs spaudinių srautas gali tuoj pat padidinti apdorojamų leidinių apimtį arba pakeisti įrašų parengimo terminus. Tai nėra vien teoriniai pavyzdžiai: priežastis, dėl kurios kai kurių šalių VBP tarnybos pateko į sunkią padėtį devintajame dešimtmetyje (ir tebėra iki šiol), buvo ta, kad jos nesirūpino glaudžiais ryšiais su leidybos pramone ir todėl negalėjo prognozuoti greito naujų leidinių skaičiaus didėjimo.

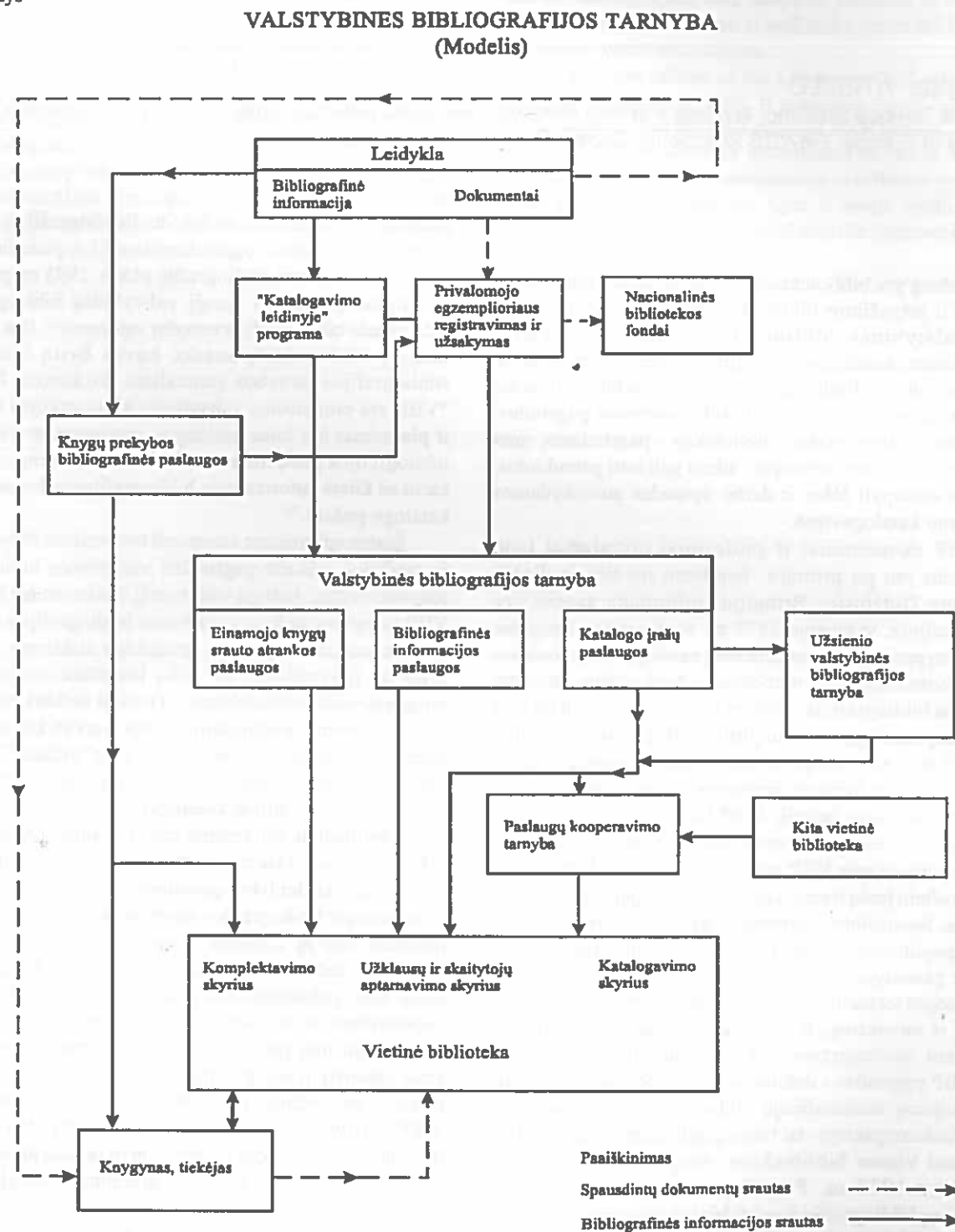
Bibliografijos tarnybos yra susijusios su bibliotekų sistema: tam tikrais atžvilgiais jų funkcijos sutampa. Viena tokios sąsajos priežastis yra ta, kad daugelyje šalių VBP

tarnybos įeina į nacionalinių bibliotekų sudėtį. Jas tiesiogiai veikia nacionalinės bibliotekos pakilimai ir nuosmukiai. Antroji priežastis siejasi su VBP tarnybų paskirtimi - tenkinti visuotinai pripažintus bibliografinius poreikius ir numatyti kitus, mažiau žinomus poreikius. Šiame darbe joms gali atsirasti konkurentų: Britų bibliotekos Valstybinės

bibliografijos tarnyba turi nuolat kovoti, kad išlaikytų savo padėtį rinkoje.

Dėl šių priežasčių VBP tarnybų darbo nederėtų nagrinėti atskirai nuo leidybos ir bibliotekų sistemų. Jų ryšį iliustruoja 1 pavyzdys.

1 pavyzdys

Iš: Europos Bendrijos Komisija (1991). Valstybinės bibliografijos tarnyba Europos Bendrijoje: vaidmenys ir perspektyvos. Liuksemburgas, Generalinis Direktoratas XIII/E.

Valstybinės bibliografijos paslaugų tikslai ir funkcijos

Valstybinės bibliografijos paslaugų tarnyboms tradiciškai keliami trys pagrindiniai uždaviniai⁶. Pirmasis pagal svarbą uždavinys yra padėti mažinti katalogavimo bibliotekose sąnaudas. Katalogavimas brangus ir užima daug laiko; be to, ne visose bibliotekose yra pakankamai kvalifikuotų darbuotojų, kad būtų garantuotas bent minimalus bibliografinės apskaitos lygis. Naudodamosios gerai veikiančiomis VBP, bibliotekos gali mažinti kataloguotojų skaičių gerindamos katalogavimo lygį.

Antrasis uždavinys - padėti bibliotekoms atrinkti ir komplektuoti leidinius. Ruošdamos užsakymų sąrašus, siunčiamus leidėjams ir (arba) prekytojams knygomis, bibliotekos paprastai naudoja knygų, esančių prekyboje, katalogais. Kadangi šiuose kataloguose ir valstybinėse bibliografijose įrašai yra daug kuo panašūs, bibliotekų komplektavimo tarnybos jais gali naudotis pasirinktinai, su sąlyga, kad juose pateikiama tiksli ir nepasenusi informacija.

Trečiasis uždavinys - ieškoti informacijos apie dokumentus ir juos pateikti vartotojui. Kitos priemonės, pavyzdžiui, suvestiniai katalogai, labai tinka šiam uždaviniui atlikti. Kadangi nacionalinės bibliotekos išgyti dokumentai kartais naudojami tarpbibliotekiniams mainams ar išduodami vartotojams, valstybinėje bibliografijoje galima rasti informacijos apie bent vieną į ją įtrauktą dokumentų saugojimo vietą (į kurią paprastai kreipiamasi būtiniausiu atveju).

Taigi nustatyti uždavinius yra labai svarbu, bet to nepakanka - dar geriau būtų pasiūlyti tų uždavinių realizavimo priemones. Iš tiesų VBP tarnybos negalėtų pasiekti nė vieno iš minėtų tikslų, jei jos neatitiktų tam tikrų pagrindinių reikalavimų, kurie kartu yra ir teikiamų paslaugų kokybės rodikliai. Pavyzdžiui, norėdamos padėti bibliotekoms kataloguoti, VBP turėtų atitikti šiuos reikalavimus: 1) dokumentų aprašymas turi būti *autorizuotas*, kad dauguma bibliotekų galėtų naudoti įrašus kaip pagrindą tolesniam detalizavimui; 2) VBP aprėptis turi būti *išsami*, kad būtų patenkinama bibliografinė apskaita. Todėl nereikėtų pasitikėti vien perduodamais privalomaisiais egzemplioriais, o būtų labai naudinga, bendradarbiaujant su leidėjais, pradėti kurti išsamias CIP (katalogavimo leidinyje) sistemas. Be to, įrašai turi būti pateikiami *laiku*, kad bibliotekos jais galėtų naudotis. Šios paslaugos kokybės matavimo rodiklis Didžiojoje Britanijoje vadinamas "pataikymų procentu": Britų bibliotekoje jis siekia net 83 proc.; 3) įrašai turi atitikti nacionalinius ir tarptautinius *standartus* - tokius kaip AACR, ISBD, MARC ir pan.

Siekiant patenkinti bibliotekų komplektavimo reikmes, būtina įvykdyti dar kelis esminius reikalavimus. Apie naujus leidinius turi būti pranešama iš anksto, netgi dar prieš jiems pasirodant. Įrašai turi būti kuo tikslesni ir nurodantys leidinio temą, turinį, paskirtį, kainą, leidėją, standartinius numerius (ISBN, ISSN ir pan.), įsigijimo bei mokėjimo sąlygas. VBP teikianti tarnyba taip pat turėtų atsižvelgti į laikmenas, kuriose pateikiama ši informacija, atitikimą ją vartojančių bibliotekų reikmėms. Pagaliau VBP tarnyba informaciją apie naujus leidinius turėtų skelbti kuo dažniau.

Paskutinis VBP tikslas yra padėti ieškoti informacijos ir pateikti dokumentus vartotojams. Šiuo atveju deponitine biblioteka turėtų nurodyti bent vieną kiekvieno aprašomo dokumento saugojimo vietą ir didelį paieškos galimybių diapazoną, kad duomenų bazė būtų kuo patogesnė jos vartotojams.

Tokia yra teorija. Kaip Europos VBP tarnybos vykdo joms keliamus uždavinius, ar atitinka pagrindinius reikalavimus? Koks jų efektyvumas? Toliau aptarsime realiai Europoje teikiamas VBP. Kitaip tariant, aptarsime ne taisykles, kurių derėtų laikytis, o tai, kaip šios paslaugos teikiamos praktiškai: ne tai, kokios turėtų būti VBP, o kokios jos iš tikrųjų yra. Europos VBP tarnybų veikla bus nagrinėjama nacionaliniu mastu, kartu aiškinant jų veiklos metodus.

Valstybinių bibliografijos tarnybų organizacinė struktūra

Pirmasis nagrinėjimo aspektas susijęs su valstybinės bibliografijos tarnybos (VBT). Oficialiame IFLA dokumente VBT buvo apibrėžtos kaip "organizacinis šalies bibliotekų sistemos viduje įsteigtas padalinys, kuris atsako už: - autorizuoto ir išsamaus bibliografinio įrašo rengimą kiekvienam naujam šalyje išleidžiamam leidiniui; - kiek įmanoma greitesnį šių įrašų skelbimą reguliariai pasirodantiame valstybinėje bibliografijoje"⁷.

Valstybinės bibliografijos tarnybos yra nacionalinių bibliotekų padaliniai. Kai kuriose šalyse dėl istorinių priežasčių yra tvarkomasi kitaip, pavyzdžiui, Danijoje VBT funkcijas atlieka privatus centras "Dansk Bibliothekscenter" Balerupe, glaudžiai bendradarbiaujantis su viešosiomis bibliotekomis ir bibliotekų asociacijomis. Ši organizacija 1991 m. gruodžio mėn. pasirašė sutartį su Danijos kultūros ministerija, kurioje patvirtinta valstybinės bibliografijos paskirtis ir atspindėti minėti teoriniai reikalavimai⁸.

Tačiau šis būdas nėra įprastinis. Kadangi VBT paprastai remiasi tiesioginiu privalomųjų egzempliorių nagrinėjimu, atrodo logiška visą jos veiklą sutelkti pagrindinėje šalies deponitine bibliotekoje. Pavyzdžiui, Ispanijoje 1986 m. reorganizuojant Nacionalinę biblioteką atsakomybę už VBP teikimą Ispanijos bibliografijos institutas perdavė Nacionalinei bibliotekai⁹.

Atrodytų, jog Europos VBT galima lengvai palyginti, nes jos visos veikia panašiose institucijose, juo labiau, kad VBP paprastai teikiamos ribotam organizacijų ratui (nacionalinėse bibliotekose tai būna privalomojo egzemplioriaus įsigijimo, katalogavimo ir tvarkymo bei platinimo ir marketingo padaliniai).

Tačiau, nagrinėdami konkrečią veiklą, pastebime, kad VBT veikla anaipol nėra standartizuota ir jų darbo metodus palyginti nėra lengva. 2 pavyzdyje Britų bibliotekoje (BB) esantys skyriai gretinami su Italijos nacionalinės bibliotekos sistema, kurią sudaro Florencijos nacionalinė centrinė biblioteka (FNCS) ir Romos nacionalinė centrinė biblioteka (RNCB) bei Romoje esantis Centrinis suvestinio katalogo institutas (CSKI), atsakantis už nacionalinį automatizuotą tinklą⁹.

2 pavyzdys

BB-FNCB-RNCB-CSKI padaliniai: funkcinė analizė (1993 m.)**Didžioji Britanija**

1. Britų bibliotekos Informacijos mokslų tarnyba
2. Fondų ir saugojimo skyrius
3. Humanitarinių ir visuomenės mokslų skyrius
4. Aptarnavimo skyriai
5. Specialiųjų fondų skyriai
6. Administracijos skyrius
7. Tyrimų ir vystymo skyrius
8. Sent Pankraso speciali komisija
9. Dokumentų tiekimo centras
10. Kompiuterių ir telekomunikacijų skyrius
11. Komplektavimo, tvarkymo ir katalogavimo skyrius
12. Valstybinės bibliografijos tarnyba

Tokia funkcinė analizė rodo, kaip sunku lyginti organizacijas, turinčias skirtingas istorines tradicijas ir korporacinę kultūrą. Nė vienas Britų bibliotekos padalinys neturi tikslaus atitinkamos Italijos organizacijose, neišskiriant ir tų, kurie turėtų teikti VBP. Kaip bebūtų keista, tarp Britų bibliotekos Valstybinės bibliografijos tarnybos ir Florencijos nacionalinės centrinės bibliotekos skyriaus, atsakingo už Italijos valstybinės bibliografijos rengimą, akivaizdaus panašumo nėra. Britų VBT pirmiausia rūpinasi bet kokios formos valstybinės bibliografijos propagavimu ir platinimu. Spausdintą Italijos valstybinę bibliografiją platina privati leidykla "Editrice Bibliografica", o kompiuterinę versiją dialogo režimu - CSKI.

Kita problema, kylanti lyginant panašias tarnybas, yra ta, kad ne visose įrašų rengimas kontroliuojamas ir planuojamas vienodai. Dažnai VBP valdymas, įskaitant darbo metodus ir gamybos procesą, paliekamas darbuotojų iniciatyvai. Moksliniai darbo valdymo metodai gali duoti įstabių rezultatų. Reorganizavus VBT Italijoje pagal Europos Komisijos Bibliotekų programos parengtą projektą (pavadintą EDIFICARE), buvo pasiekta kone sensacingų rezultatų. 1993 m. apie 30 proc. visų bibliografinių įrašų rengimas buvo nuodugniai planuojamas ir griežtai valdomas. Katalogavimo laikas sutrumpėjo nuo 721 iki 90 dienų, o vieno įrašo rengimo savikaina sumažėjo 30 proc.¹⁰

Kitame skirsnyje bus aptarti įvairūs valstybinės bibliografijos įrašų rengimo ir marketingo aspektai, atkreipiamas dėmesys į bendradarbiavimą su kitais informacijos tiekėjais bei į bibliotekų teikiamas galimybes. Be literatūros, šiai analizei naudojami dar du šaltiniai. Pirmasis - Didžiosios Britanijos ir Italijos VBP tyrimas atliktas 1993 m. Antrasis - klausimynas, kuris buvo platinamas 1995 m. birželio mėn. Strasbūre vykusio praktinio seminario metu¹¹.

Italija

- Nėra
FNCB, RNCB
FNCB, RNCB
FNCB, RNCB
FNCB, RNCB, Italijos garso archyvas
FNCB, RNCB, CSKI, Centrinis knygų prekybos išteklių biuras
Nėra
Nėra
Nėra
FNCB, RNCB, CSKI
FNCB, RNCB
"Editrice Bibliografica"

Valstybinės bibliografijos įrašų rengimas

Vadybininkų požiūriu, bibliografinių įrašų rengimo procesą galima apibūdinti kaip standartizuotų produktų gamybą partijomis. Tai standartinės operacijos, atliekamos tam tikra tvarka: privalomojo egzemplioriaus užsakymas, katalogavimas, įrašų redagavimas ir leidyba. Bibliotekose, ypač jei valstybinės bibliografijos įrašai sudaromi *de visu*, ši darba paprastai atlieka trys pagrindiniai padaliniai. Pirmasis yra privalomojo egzemplioriaus registravimo ir užsakymo padalinys. Jis komplektuoja bibliotekų fondus, dažniausiai įsigyjant privalomąjį egzempliorių. Antrasis - katalogavimo padalinys. Jis atsako už bibliografavimą ir indeksavimą (šis darbas dažnai paskirstomas dviem atskiriems sektoriams). Trečioji veiklos rūšis - įrašų leidyba ir marketingas. Ši darba atlieka atskiras VBT padalinius arba kita organizacija pagal sutartį. Darbo procesą būtina kontroliuoti, ypač atkreipiant dėmesį į įrašų rengimą. Dažnai gaishtamas laikas dėl to, kad atskiri leidiniai kaupiami laukiant, kol bus apdorota visa partija ir ją bus galima perduoti toliau.

Taip paskirstyti darbai yra daugumoje Europos VBT. Tačiau ne visur dirbama tais pačiais metodais, ir darbo rezultatų kartais neįmanoma lyginti. Išsamiau panagrinėsime atskiras operacijas, stengdamiesi išryškinti jų būdingus bruožus bei skirtingus atlikimo būdus.

Privalomojo egzemplioriaus registravimas ir užsakymas

Gauto privalomojo egzemplioriaus registravimas buvo laikomas kanceliariiniu darbu. Keli tarnautojai, paprastai neprofesionalai, leidinius išpakuodavo, inventorindavo ir perduodavo toliau apdoroti arba saugoti. Šiuo metu

privalomojo egzemplioriaus padalinių darbas tapo daug sudėtingesnis. Pirmiausia, privalomuoju egzemplioriumi gaunamų dokumentų gerokai padaugėjo kiekiu ir įvairove. Pavyzdžiui, Prancūzijoje ir Belgijoje monografijų skaičius nuolat didėjo beveik po 5 proc. per metus, o Italijoje ir Ispanijoje per paskutinius dešimt metų jų padidėjo atitinkamai 110 proc. ir 86 proc. Kitose šalyse, pavyzdžiui, Vokietijoje monografijų padaugėjo 15 proc. per dešimt metų¹².

Antroji priežastis ta, kad požiūris į privalomąjį egzempliorių taip pat pasikeitė. Iki šiol bibliotekininkai stengėsi sukaupti kuo daugiau dokumentų, vadovaudamiesi nuostata, kad kuo daugiau jų sukaupta, tuo geriau reprezentuojama ir dokumentuojama tautos kultūra. Neteisinga būtų teigti, kad nuostata apimti visus leidinius visomis temomis pasikeitė. Vis dėlto dabar daugiau dėmesio kreipiamas į tai, kaip deponuoti dokumentai naudojami.

Privalomojo egzemplioriaus padalinio organizacija priklauso nuo gaunamų dokumentų apimties ir atliekamų darbų. Metiniai gaunamų leidinių srutai atskirose šalyse labai skiriasi. Monografijų, kurių įrašai sudaro didžiąją dalį VBP, skaičius per metus: Vokietijoje - apie 110 000 (kartu su oficialiais leidiniais), Didžiojoje Britanijoje - 59 000 (be oficialių leidinių), Ispanijoje - 49 000, Prancūzijoje - 42 000, Olandijoje - 40 000. Sunku nustatyti, ar sukaupti visi privalomieji egzemplioriai, nes niekas tiksliai nežino, kiek leidinių išleidžiama. Daugiau negu 95 proc. gaunama tik Prancūzijoje ir Ispanijoje; teigiama, kad jis yra apie 90 proc. Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje, Danijoje, Olandijoje bei Liuksemburge. Kitose šalyse šis rodiklis mažesnis (tarp 70 ir 80 procentų).

Privalomojo egzemplioriaus padaliniuose dirbančių žmonių skaičius atskirose šalyse labai skiriasi. Deponuojamų leidinių skaičius tai paaiškina tik iš dalies - daug priklauso ir nuo išgalėjusios praktikos. Pavyzdžiui, Vokiečių bibliotekoje Frankfurte dirba 56 žmonės (ir dar 55 - Leipcige), Britų bibliotekoje - ne daugiau kaip 20 darbuotojų. Šiek tiek mažesnis (18 žmonių) yra Florencijos bibliotekos padalinys, bet jų veikla iš dalies sutampa su 26 žmonių padalinio atliekamu darbu Romoje.

Labai skirtinga Ispanijos ir Prancūzijos nacionalinių bibliotekų praktika. Ispanijoje privalomojo egzemplioriaus skyriai išbarstyti visoje šalyje ir turi filialus kiekvienos autonominės srities regioninėje bibliotekoje. Pavyzdžiui, Katalonijoje, kur išleidžiama pusė knygų, Privalomojo egzemplioriaus skyriuje dirba ne mažiau kaip 15 žmonių. Vietiniai privalomojo egzemplioriaus skyriai suteikia leidiniams depozitinį numerį, o po to siunčia juos į Nacionalinę biblioteką Madride. Tokia regionų privalomojo egzemplioriaus priežiūros ir pareikalavimo taryba yra labai aktyvi ir pavyksta sukaupti labai daug leidinių (95 proc.). Blogai yra tai, kad reikia daug darbuotojų: jie dirba ir vietiniame, ir centriname Nacionalinės bibliotekos aparate (14 žmonių).

Prancūzijoje privalomojo egzemplioriaus gavimo

praktika kitokia. Šioje šalyje spausdinami leidiniai gaunami ir iš leidyklų, ir iš spaustuvių. Ši dviguba deponavimo sistema padeda sukaupti labai daug leidinių. Visą darbą atlieka 55 žmonės Prancūzijos nacionalinėje bibliotekoje.

Privalomojo egzemplioriaus padaliniai skiriasi ne vien dydžiu: ne visos Europos nacionalinės bibliotekos renka tas pačias dokumentų rūšis. Dar 1974 m. M.B. Line pasiūlė, kokias dokumentų rūšis reikėtų įtraukti į valstybines bibliografijas¹³. Jas suskirstė į tris grupes: esmines, labai pageidautinas (bet neesmines), naudingas (bet nebūtinai). Galima teigti, kad, praėjus dvidešimčiai, metų beveik visos Europos nacionalinės bibliotekos renka esmines dokumentų rūšis (monografijas, periodinius leidinius, oficialius leidinius, spausdintus muzikos kūrinius, atlasus, žemėlapius) ir atspindi jas atskirose valstybinės bibliografijos serijose. Dokumentai, kurių įtraukimą į valstybines bibliografijas M.B. Line laikė "pageidautinu", retai deponuojami tose pačiose institucijose. Neknyginę medžiagą ištaisai ar pagal atranką stengiasi kaupti Institut National de l'Audiovisuel Prancūzijoje, British Film Institute Didžiojoje Britanijoje, Cineteca di Stato Italijoje ar Filmarchiv Vokietijoje. Net jei pagal įstatymą būtina išsamiai kaupti elektroninius dokumentus, kaip yra Prancūzijoje ir Norvegijoje, praktiškai stengiamasi medžiagą atrinkti. Nors ir sunkiai, bet tik Norvegija stengiasi kaupti ir dialoginius, ir autonominius elektroninius dokumentus naujojoje Mo i Rana nacionalinėje bibliotekoje, o Prancūzijos nacionalinė biblioteka ir Vokiečių biblioteka be atrankos kaupia tik CD-ROM'us.

Bibliografiniams tikslams (ne tik CIP įrašams) privalomojo egzemplioriaus registravimo įrašas yra pirmasis. Todėl beveik visose Europos VBT privalomojo egzemplioriaus procedūros yra automatizuotos. Ispanijoje privalomojo egzemplioriaus įrašus ketinama gauti tiesiai iš leidėjų per EDI (Electronic Document Interchange) pranešimų sistemą.

Apibendrinant nacionalinių depozitinių institucijų privalomojo egzemplioriaus politiką galima išskirti dvi ryškias tendencijas. Pirmoji - tai specializacija. Nepaisant įspūdingo daugelio nacionalinių bibliotekų dydžio, jų fonduose greičiausiai bus kaupiami popieriuje spausdinti dokumentai ir kai kurie (paprastai autonomiški) elektroniniai dokumentai, išskyrus tuos atvejus, kai steigiami specializuoti neknyginės medžiagos skyriai. Atsvara šiai tendencijai turėtų būti glaudesnis bendradarbiavimas su VBT, siekiant sukurti harmoningą specializuotų valstybinių bibliografijų visumą¹⁴. Antroji tendencija - tai selektyvumas. Iki šiol kai kurios dokumentų rūšys (taip pat daugiausia popieriuje spausdintos) renkamos pasirinktinai - arba dėl to, kad gaunami ne visi privalomieji egzemplioriai, arba dėl deponuojančios institucijos pasirinktos komplektavimo ribojimų politikos. Pavyzdžiui, Britų bibliotekoje plečiama nepageidaujamų leidinių atpažinimo sistema¹⁵; Vokiečių bibliotekoje leidinių srutas filtruojamas pagal tikslų analitinių taisyklių rinkinį, skirtą specialiai depozito

darbuotojams¹⁶, o ne iš akies, kaip būdavo anksčiau. Šiuolaikiška būtų taikyti selektyvų išsamumą. Kitaip tariant, privalomojo egzemplioriaus padaliniai turėtų nustatyti savo fondo kriterijus ir stengtis jų laikytis, aktyviai ir, pageidautina, nuoširdžiai bendradarbiaudami su leidėjais.

Katalogavimas

Katalogavimas yra kitas valstybinės bibliografijos įrašų rengimo etapas. Kadangi VBP (pagal apibrėžimą) turi valstybinę reikšmę, už jas atsakingas katalogavimo padalinys turėtų užimti ypatingą vietą nacionalinėje bibliotekų sistemoje. Jei tai nacionalinės bibliotekos padalinys, jam gali būti suteiktas išskirtinis statusas. Todėl nenustabu, kad dėl didėjančio deponuojamų dokumentų kiekio bei keliamų formato reikalavimų ir laiko apribojimų keičiasi šių skyrių organizacinė struktūra ir katalogavimo praktika.

Lyginamasis tyrimas šioje srityje gali būti klaidinantis. Vis dėlto buvo pamėginta palyginti Britų bibliotekos skyriaus, atsakingo už komplektavimą, tvarkymą ir katalogavimą bei atitinkamo Florencijos nacionalinės centrinės bibliotekos skyriaus darbo veiksmingumą⁹.

Nėra reikalo aprašinėti "Britų valstybinės bibliografijos". 1949 m. įsteigta privati organizacija vėliau tapo Britų bibliotekos skyriumi. Jis ruošė "Britų valstybinę bibliografiją" ir dažnai pirmaudavo bibliotekiniuose tyrimuose. Devintajame dešimtmetyje skyrius buvo iš esmės reorganizuotas, kai padaugėjus naujai leidžiamų knygų, susikaupė daug nesukataloguotų leidinių. 1987 m. nauji standartai buvo nustatyti dokumentu "Savalaikiškumas ir aprėptis". Šiuo dokumentu iki šiol grindžiama katalogavimo politika¹⁷. Tuo metu buvo priimti trys svarbūs sprendimai: minimaliu lygiu (pirmuoju AACR2) pradėti kataloguoti mažiausiai 50 proc. "Britų valstybinės bibliografijos" MARC įrašų; nebeskirti Kongreso bibliotekos dalykinių rubrikų "Britų valstybinės bibliografijos" MARC įrašams, išskyrus asmenvardžius kaip dalykines rubrikas; vietoje brangios PRECIS indeksavimo sistemos pradėti naudoti paprastesnę indeksavimo sistemą COMPASS.

"Italijos valstybinės bibliografijos", atsiradusios 1958 m. kaip nuo 1886 m. su pertraukomąjį leidinio tęsinys, istorija dar audringesnė. Kaip ir jos britiškam atitikmeniui, "Italijos valstybinei bibliografijai" devintojo dešimtmečio metai buvo labai neramūs: 1986 m. skyrius buvo uždarytas šešioms mėnesiams, kad per tą laiką įdiegtų naują automatizuotą katalogavimo sistemą. Nuo 1986 iki 1992 metų "Italijos valstybinės bibliografijos" aprėptis mažėjo iki 60-70 proc. kasmet Italijoje išleidžiamų naujų knygų skaičiaus, o duomenų redagavimas ir leidimas ėmė vėluoti beveik trejus metus. Tačiau 1992 m. atlikta esminė "Italijos valstybinės bibliografijos" reorganizacija pakeitė padėtį, darbo procesas ir įrašų rengimas paspartėjo.

Palyginę Britų ir Florencijos nacionalinės centrinės bibliotekos katalogavimo skyrius, pastebėsime daug skirtumų. Britų bibliotekoje visi katalogavimo darbai, anksčiau išskirti po įvairius padalinius, dabar sutelkti Komplektavimo, tvarkymo ir katalogavimo skyriuje. Florencijos nacionalinėje centrinėje bibliotekoje katalogavimu užsiima trys padaliniai, kurių vienas dirba vien su Italijoje išleistų leidinių privalomaisiais egzemplioriais.

Skyriai skiriasi ir savo dydžiu, ir darbų paskirstymu. Florencijos bibliotekoje "Italų valstybinę bibliografiją" rengia 76 žmonės. Jie dirba keturiomis grupėmis: komplektavimo, katalogavimo, bibliografinės apskaitos ir leidybos. Britų bibliotekoje darbai padalyti tarp Komplektavimo, tvarkymo ir katalogavimo skyriaus (98,5 darbuotojų, iš jų 56,5 kvalifikuoti) ir Valstybinės bibliografijos tarnybos (28,5 darbuotojų, iš jų 24 kvalifikuoti). Pirmasis skyrius padalintas į tris sektorius: komplektavimo, katalogavimo ir katalogavimo apskaitos, o antrasis - į du: marketingo ir programavimo bei standartų.

Šiose bibliotekose skirtingai paskirstyti ir darbai. Britų bibliotekoje kataloguojama, indeksuojama ir klasifikuojama viename poskyryje. Florencijos bibliotekoje šias operacijas atlieka skirtingi poskyriai. Atskyrus darbus skatinamą specializaciją ir taip gerinama bibliografinė apskaita, tačiau ilgai gaištama perduodant dokumentus iš vieno poskyrio į kitą.

Toliau analizuojant dvi VBT veikimo schemas įdomu nustatyti, kiek ir kodėl skiriasi darbo produktyvumas. Britų bibliotekoje bibliografiniai įrašai rengiami pagal nustatytus prioritetus. Pavyzdžiui, periodinių leidinių ir monografijų privalomieji egzemplioriai turi būti sutvarkyti per 15 dienų nuo pristatymo datos, akademiniai leidiniai - per 20 dienų. Kitos leidinių rūšys gali šiek tiek palūkėti, bet ne daugiau kaip du mėnesius. Iš privačių bibliografinės informacijos tiekėjų ir kitų bibliotekų gauti katalogo įrašai sudaro 58 proc. Veiklos produktyvumas - 3160 įrašų vienam žmogui per metus (98 276 įrašai - 31,1 kataloguotojui, o vidutinė vieno įrašo savikaina yra 14,18 ekiu).

Florencijoje nacionalinėje centrinėje bibliotekoje, kur nėra prioritetų sąrašo ir įrašai iš kitur negaunami, Katalogavimo skyrius 1991 m. parengė 54 463 įrašus, kurių 38 917 - neišsamūs. Vidutinis produktyvumas - 1433 bibliografiniai įrašai vienam žmogui per metus, o vidutinė kataloginio įrašo savikaina - 30 909 liros (14,37 ekiu). Pastarasis skaičius gautas apskaičiuojant valstybinės bibliografijos ir neišsamus įrašų savikainą (atitinkamai 33,17 ir 6,88 ekiu) vidurkį.

Šie duomenys apibendrinti 3 pavyzdyje. Atskirai pateikti Florencijos nacionalinės centrinės bibliotekos projekto EDIFICARE metu gauti kaštų mažinimo ir produktyvumo didėjimo rezultatai. Projekte, vykdytame nuo 1992 iki 1994 metų, ypač daug dėmesio buvo skiriama įrašų rengimo planavimui ir priežiūrai. Darbuotojams buvo išaiškinti jų darbo tikslai ir užmegzti glaudūs ryšiai su VBP vartotojais¹⁰.

3 pavyzdys

Britų biblioteka (BB) - Florencijos nacionalinė centrinė biblioteka (FNCB): katalogavimo skyrius/padalins

	BB	FNCB	EDIFICARE
Įrašų skaičius	98 276	54 463	4000
Darbuotojų skaičius	31	38	
Įrašų skaičius vienam darbuotojui per metus	3160	1433	
Atlyginimas per metus	1 395 000 ekiu*	7 829 000 ekiu	
Vidutinė vieno įrašo savikaina	14,18	14,3 ekiu	
Įrašo savikaina (valstybinės bibliografijos įrašo)		33,1 ekiu	19 ekiu
Įrašo savikaina (neišsamus įrašo)		6,88 ekiu	

Literatūroje apie katalogavimo savikainą pateikiami panašūs skaičiai ir išvados¹⁸⁻²⁰.

Bibliografinių įrašų rengimo produktyvumas priklauso nuo darbų paskirstymo. Kuo daugiau padalinių (sektorių), tuo procesas lėtesnis. Kitų VBT praktika tai patvirtina. Vokiečių bibliotekoje, kurioje bibliografiniai įrašai parengiami per 10 - 12 savaičių, kataloguoja, indeksuoja ir klasifikuoja (UDK ir DDK) tas pats padalinys. Prancūzijos nacionalinėje bibliotekoje įrašai parengiami per 2 mėnesius. Po 1995 m. pabaigoje įvykusio reorganizavimo katalogavimas ir indeksavimas atliekami tame pačiame padalinyje, o Ispanijos nacionalinėje bibliotekoje, kurioje įrašai parengiami per 5 mėnesius, laikomasi darbo specializavimo: kataloguojama, indeksuojama ir klasifikuojama skirtinguose skyriuose.

Didėjant leidinių skaičiui keičiasi VBT katalogavimo praktika. Bendru modeliu, pateiktu IFLA - UNESCO 1977 m. "Gairėse", atrodo, imama abejojti, ir jis užleidžia vietą kooperavimosi idėjoms²¹. Kaip nurodė R. Bourne², šiuo metu galima svarstyti mažiausiai du kitokius modelius. Pirmasis būdingas šalims, kuriose praktikuojama reguliariai skelbti išleistų knygų sąrašą. Antrasis modelis pripažįsta bibliografinę informaciją teikiančių organizacijų įvairovę. Taigi VBT gali naudotis kitur sukurta bibliografinė informacija - ar tai būtų prekybos organizacijos, ar kitos bibliotekos.

Prie R. Bourne modelių galima pridėti dar vieną. Šalyse, kur nėra parduodamų knygų katalogų, VBT gali imtis bibliografinės informacijos lyderio vaidmens ir teikti įrašus ne tik bibliotekoms, bet ir knygų prekybai. Šiuo modeliu siekiama išvengti vadinamojo "netvarkingo" bibliografinių įrašų perteklius²².

Koks bebūtų modelis, iš įvairių Europos šalių ateina patvirtinimai, kad bendras VBT modelis nebėra vienintelis ir juo labiau universalus. Kooperatyvinį modelį nuosekliausiai diegia Britų biblioteka, nors kooperavimosi

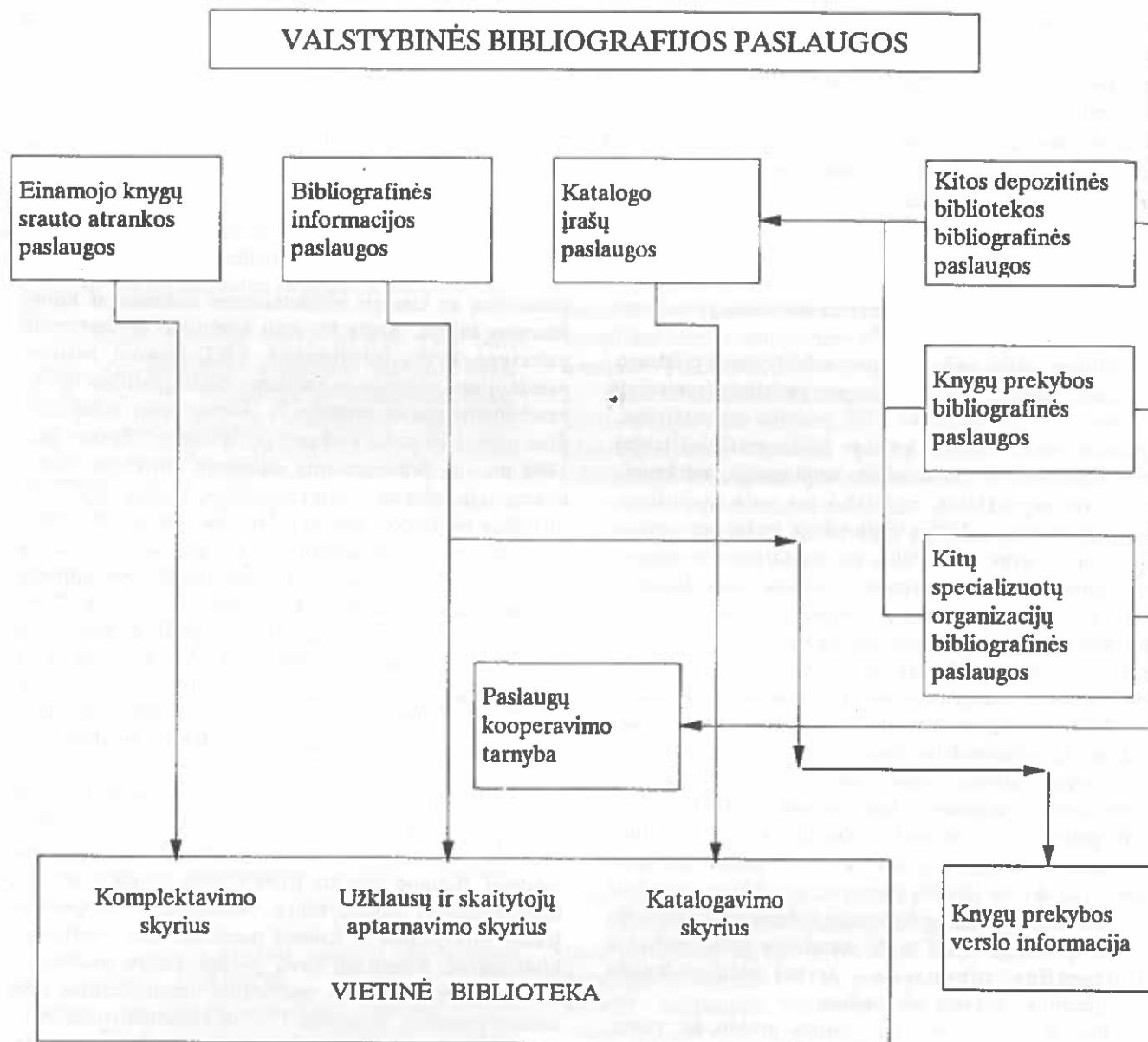
susitarimų su kitomis bibliotekomis siekiama ir kitose Europos šalyse. Maža to, nuo devintojo dešimtmečio pabaigos Britų bibliotekos VBT laikosi resursų pasidalijimo principo ir kurdama bibliografinius įrašus bendradarbiauja su privačiu ir visuomeniniu sektoriais. Šiuo metu CIP įrašai perkami iš "Whitaker" firmos (nuo 1996 m. - iš Bibliografinių duomenų tarnybos) ir/arba tiesiogiai įtraukiami į "Britų valstybinę bibliografiją" arba prireikus papildomi ir/arba tikrinami. Britų bibliotekos VBT taip pat bendradarbiauja su kitomis Didžiosios Britanijos bibliotekomis dėl privalomųjų egzempliorių gavimo pagal paskirstyto katalogavimo schemą. Kitos bibliotekos siūnčia atitinkamai bibliografinių įrašų Britų bibliotekai, kuri juos tuoj pat įveda į MARC failą, ir jie pasidaro prieinami magnetinėje juostoje arba CD-ROM'uose. Tuomet šiais įrašais, kaip pirmine medžiaga patikslinimams, gali naudotis Britų bibliotekos kataloguotojai²³.

Vokietijos ir Prancūzijos nacionalinės bibliotekos visus įrašus vis dar kuria pačios, o Viduržemio jūros regiono nacionalinės bibliotekos ieško alternatyvių modelių. Italijoje vykdam EDIFICARE projektą taip pat buvo bandoma bendrai rengti valstybinės bibliografijos įrašus Florencijos ir Romos nacionalinėse centrinėse bibliotekose. Rezultatai buvo puikūs, tačiau, pasibaigus bandomajam projektui, nuolatinis bendradarbiavimas nebuvo pratęstas. Ispanijoje 1995 m. balandžio mėn. buvo pasirašytas preliminarus susitarimas, kuriuo remiantis, Nacionalinė biblioteka Madride ir Katalonijos biblioteka Barcelonoje įkūrė darbo komitetą, nagrinėjantį būdus, kaip "Bibliografia Catalana" įrašus būtų galima perduoti Ispanijos VBT.

VBT modelį, kurį pateikė P. Lewis, reikėtų pakeisti atsižvelgiant į naujas bendradarbiavimo perspektyvas. Toks modelis pateiktas 4 pavyzdyje.

*Kainos pateiktos pagal 1991 m. ekiu kursą.

4 pavyzdys

VALSTYBINĖS BIBLIOGRAFIJOS PASLAUGOS
 (Modelis, kuriame atsižvelgiama į bendradarbiavimo perspektyvas)

Valstybinės bibliografijos paslaugos: technologiniai aspektai

Informacijos ir komunikacijos technologijų taikymą VBP išsamiai aptarė R. Bourne²⁴. Nauda VBP buvo milžiniška: sparčiau apdorojama sudėtinga bibliografinė informacija, greičiau sudaromos jungtinės bibliografijos ir operatyviai naudojamos iš kitur gauta informacija. Automatizavimas padidino VBP rengimo sąnaudas, nes

įrašams redaguoti reikia specialaus personalo ir nuolatinės kompiuterinių padalinių pagalbos. Šį trūkumą iš dalies kompensuoja kitas privalumas - galimybė teikti VBP įvairiomis formomis: nuo magnetinių juostų iki paslaugų dialogo režimu ir nuo mikrofišų iki tradicinių spaudinių.

Paplitę CD-ROM'ai tapo patrauklia laikmena valstybinėms bibliografijoms, dėl to pagerėjo bendradarbiavimas tarp VBT. DG XIII-E, vienas iš projekto "Nacionalinės bibliotekos kompaktiniuose diskuose"

Valstybinės bibliografijos paslaugos Europoje: gamyba ir marketingas

steigėjų, išsprendė daugelį techninių duomenų formatavimo ir mainų problemų²⁵. DG XIII taip pat skatina UNIMARC formato taikymą kompiuteriniuose valstybinėse bibliografijos įrašuose. Ateityje UNIMARC nacionaliniu formatu gali priimti daugelis šalių, kaip tai jau padarė Portugalija²⁶.

Dideles galimybes VBP atveria kompiuterinių tinklų plėtra, bet kartu ji kelia ir grėsmę. Plintant "Internetui", VBT darbas gali tapti nebereikalingas. R. Bourne nurodė, kad mokslinių bibliotekų tinklas galėtų geriau atlikti centralizuoto katalogavimo šaltinio vaidmenį, arba bent jau greičiau negu uždara VBT. Jeigu taip, tai koku mastu kompiuteriniame tinkle paskirstytas katalogavimas galėtų turėti tuos pačius tikslus kaip VBT?

Valstybinės bibliografijos tarnybos išplėtė sėkmingą verslą, kurio produktai ir komercinė veikla tiksliai apibrėžiami. VBP produktų kokybė ir išsamumas bei atitikimas vartotojų poreikiams, leidžia joms išlikti svarbia bibliotekų funkcijų sistemos dalimi. Todėl informacijos ir komunikacijos technologijų klausimo negalima toliau nagrinėti, neaptarus VBP marketingo.

Valstybinės bibliografijos paslaugų marketingas

Vos prieš keletą metų VBP marketingo sąvoka bibliotekoms buvo nežinoma. Požiūris, kad organizacijai didžiausią įtaką daro jos klientai, nebuvo laikomas pagrindiniu VBP principu. Atrodė, kad svarbiausia yra įrašo teisingumas ir/arba išsamumas, o ne vartotojų poreikiai. Dabar tokio požiūrio jau nebesilaikoma. Perdėta būtų teigti, kad visos Europos VBT yra pasirengusios teikti paslaugas vartotojams. Dauguma užsiima rutinine veikla, o kai kurias paslaugas vargiai galima pavadinti "einamosiomis" VBP. Vis dėlto atrodo, kad marketingas skinasi kelią, jo terminologijos jau yra reklaminiuose VBT bukletuose ir brošiūrose. VBP strategija vystoma atsižvelgiant į bibliotekų rinką, kuri gali skirtis ir savo dydžiu, ir prigimtimi. Pavyzdžiui, Britų bibliotekos VBP, kurių trečdalis klientų sudaro užsienio vartotojai, komercinę politiką vargu ar galima lyginti su Rytų Europos VBP, kurios pateikia vos kelis pavadinimus per metus vietinėms ir labai nedidelėms rinkoms. Toliau bus aprašomos kai kurių Europos VBP marketingo sudėtinės dalys - produktai, kainos, populiarinimas ir platinimas - atkreipiant dėmesį į tai, kaip bibliografiniai duomenys pateikiami ir platinami įvairioms vartotojų grupėms⁵.

Produktai

Pats produktų asortimentas yra svarbi VBP pardavimo sąlyga. Iš principo įmanoma patenkinti visų vartotojų kategorijų poreikius ir teikti jiems reikalingą informaciją reikiamu laiku ir norimu pavidalu. VBP asortimentas sudaromas derinant tris pagrindinius komponentus: periodiškumą, formą ir produktų linijas.

Atrodytų, kad nutarimas valstybinės bibliografijos

produktą leisti kartą per savaitę, per mėnesį ar per metus yra nesvarbus, tačiau faktiškai tai yra kelias į sėkmę. Numatydamas periodiškumą, VBT prisitaiko prie vartotojų poreikių. Pavyzdžiui, VBT gali dominuoti užsieninių VBP įsigijimas tik tuomet, kai jose galima rasti tos šalies veikalų vertimų į atitinkamą kalbą (paprastai po kelių mėnesių). Šiuo atveju naudingesnės gali pasirodyti metinės ar dvi metės valstybinių bibliografijų kumuliacijos. Savo ruožtu mokslinės bibliotekos reikalauja pastoviai ir dažnai pristatyti valstybinės bibliografijos įrašus.

Visos valstybinės bibliografijos leidžiamos reguliariai (kas savaitę ar kas du mėnesius), taip pat įprastos yra tarpinės jungtinės bibliografijos. "Vokiečių valstybinę bibliografiją" leidžia kas savaitę (pagal CIP programą), o po to duomenis kumuliuoja į mėnesio, dviejų mėnesių ir ketvirtinius leidinius²⁷. Pagrindinis "Britų valstybinės bibliografijos" produktas yra savaitinis leidinys, apimantis 1000 - 1500 monografijų įrašų, kurias Britų biblioteka gauna kaip privalomąjį egzempliorių, ir CIP įrašų. Taip pat kas savaitę (kai kurios duomenų bazės - kas mėnesį) atnaujinama dialogo BLAISE (British Library Automated Information System) duomenų bazė²⁸.

Valstybinės bibliografijos produktų periodiškumas Europoje priklauso nuo paties produkto ir nuo šalies, kurioje jis rengiamas. Vokietijoje spausdinama "Vokiečių valstybinė bibliografija. Serija A" leidžiama kas savaitę, o CD-ROM'o versija - kas pusę metų. Ispaniškasis atitinkamo "Monografijos" spausdinamas kas mėnesį, o CD-ROM'e leidžiamas kas trys mėnesiai.

Kitas komponentas, liudijantis asortimento kokybę, yra laikmenų įvairovė. Pavyzdžiui, "Britų valstybinė bibliografija" platinama spausdinta forma, tačiau, greta to, leidžiama ir CD-ROM'uose, ir kompaktiniuose vienkartinio įrašymo diskuose, diskeliuose, mikrofišose, optiniuose diskuose ir magnetinėje juostoje. Vokietijoje bibliografinė informacija siūloma taip pat įvairiose laikmenose: popieriuje, magnetinėje juostoje ir CD-ROM'e bei dialogo režimu. Rytų Europos šalyse valstybinės bibliografijos įrašai paprastai platinami spausdinti, nors kai kuriose šalyse jie pateikiami dialogo režimu (Slovėnija) arba CD-ROM'uose (Čekija). Formų įvairovė teikia pranašumų abiem - ir gamintojams, ir vartotojams. Gamintojams ekonominiai pranašumai yra akivaizdūs: leisti daugiametės jungtines valstybines bibliografijas popieriuje yra per brangu - daug mažiau sąnaudų reikia joms platinti elektroniniu pavidalu. Kita vertus, įvairių formų skalė leidžia diversifikuoti pasiūlymus bei prisitaikyti prie konkrečių reikalavimų. Pavyzdžiui, atrankinė bibliografinė informacija diskelyje gali būti vienintelis būdas patenkinti atsiktines atskirų asmenų ar specializuotų organizacijų užklausas.

Trečiasis produktų asortimento komponentas yra produktų grupių įvairovė. Čia informacinės technologijos teikia daug galimybių, nes leidžia iš tų pačių duomenų palyginti mažomis pastangomis ir santykinai nedidelėmis sąnaudomis kurti įvairius produktus. Produktų grupių kiekis ir tipologija taip pat priklauso nuo VBT ryšio su

kompiuteriniais suvestiniais katalogais. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje, VBT priklauso daug duomenų bazių, o kitose - Portugalijoje, Olandijoje ir Italijoje - ryšys yra atvirksčias - VBT yra pagrindinė duomenų bazė ir/arba nacionalinio kompiuterinio suvestinio katalogo duomenų šaltinis.

Kad ir kokios būtų platinamos priemonės, VBP teikiamų produktų asortimentą galima suskirstyti į keturias skirtingas grupes: produktai gauti iš privalomojo egzemplioriaus komplektavimo duomenų; produktai gauti iš bibliotekos (paprastai nacionalinės) katalogų ir daugiausia naudojami retrospektyviajai konversijai; kitų organizacijų sukurti produktai, platinami per VBP tinklą; produktai, sukurti esamų duomenų bazių pagrindu, pritaikyti tam tikroms vartotojų kategorijoms (šalutiniai produktai).

Labiausiai paplitę valstybinės bibliografijos produktai yra susiję su privalomojo egzemplioriaus komplektavimu. Tai yra klasikinė VBP produktų grupė. Paprastai sudaromos kelios serijos pagal deponitines bibliotekose komplektuojamų dokumentų rūšis. Atitinkamai pritaikomas jų periodiškumas ir formos. Ar į valstybines bibliografijas bus įtrauktos specialiosios serijos, priklauso nuo to, ar pakankama aprašytinos medžiagos "kritinė masė". Pavyzdžiui, būtų neracionalu kurti Portugalijos spausdintų muzikos kūrinių bibliografiją, jei per metus Nacionalinė biblioteka gauna vos šešias partitūras.

Pavyzdžiui, "Vokiečių valstybinės bibliografijos" produktų grupes sudaro: monografijos (dvi serijos - komerciniai ir nekomerciniai leidiniai), žemėlapiai, CIP, periodiniai leidiniai, spaudiniai iš vokiškai kalbančių šalių, vertimai iš vokiečių kalbos į kitas kalbas, mokslinės disertacijos, spausdinti muzikos kūrinių, garso įrašai, bibliografijos bibliografija. "Britų valstybinė bibliografija" pateikia ne mažiau įvairių serijų: monografijas, serialinius leidinius, oficialiuosius leidinius, spausdintus muzikos kūrinius, mokslines disertacijas. Ispanijoje leidžiamos monografijų, serialinių leidinių, spausdintų muzikos kūrinių ir kartografinės medžiagos serijos. Be tradicinių produktų, Prancūzijoje ruošiamasi leisti elektroninių publikacijų seriją - tai 1992 m. patvirtintų privalomojo egzemplioriaus nuostatų rezultatas. Kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, pavyzdžiui, Lietuvoje, VBT taip pat aprašo žurnalų ir mokslo darbų rinkinių straipsnius.

Antrąją VBP asortimento produktų grupę sudaro bibliotekos (paprastai nacionalinės) fondų bibliografinių duomenų bazės. Taigi informacija apie specializuotus rinkinius tampa prieinama vartotojams per VBT kompiuterinį tinklą. Pavyzdžiui gali būti Prancūzijos OPALINE, apimanti keleto duomenų bazių įrašus apie Prancūzijos nacionalinėje bibliotekoje saugomas graviūras, fotonuotraukas, žemėlapius, garso įrašus, vaizdo įrašus bei partitūras²⁹. Britų bibliotekos sistema BLAISE apima senų ir retų knygų duomenų bazes - tokių kaip Inkunabulų katalogas (ISTC) ir XVIII a. leidinių katalogas (ESTC). Šios duomenų bazės yra retrospektyviosios katalogų konversijos pagrindas. Šiuo metu vartotojams dažniausiai pateikiami

beveik visų Vakarų bei kai kurių Rytų Europos šalių CD-ROM'ai, pavyzdžiui, Kroatijos, kuriuose yra nacionalinių bibliotekų suvestinių katalogų įrašai.

Trečiąją produktų grupę sudaro kitų organizacijų sudarytos, bet per VBT tinklą platinamos duomenų bazės. Tai ypač būdinga Didžiajai Britanijai, kur BLAISE platina iš kitur gautas duomenų bazes, pavyzdžiui, "Sigle" ir "Whitaker" bei Londono universiteto katalogo įrašus. Suomijos nacionalinė ir universiteto biblioteka, atliekanti šalies VBT vaidmenį, kaupia kelias duomenų bazes, tarp kurių yra LINNEA (šalies suvestinis katalogas), MANDA (viešųjų bibliotekų suvestinis katalogas), ARTO (Suomijos periodinių leidinių turinių rodyklė) ir VIOLA (muzikos kūrinių duomenų bazė). Vis dėlto šios duomenų bazės nėra paplitę. Pavyzdžiui, Vokiečių bibliotekos duomenų bazė (BIBLIODATA), teikianti paslaugas tik apie privalomojo egzemplioriaus leidinius, atskirta nuo Vokiečių bibliotekų instituto, tvarkančio daugelį šalies suvestinių katalogų, platinamų duomenų bazių. VBP taip pat gali būti platinamos per šalies kompiuterinį suvestinį katalogą. Olandijoje ir Italijoje VBP platinamos atitinkamai per PICA ir SBN.

Ketvirtąją grupę sudaro iš esamų bibliografinių duomenų bazių sudaryti produktai. Pavyzdžiais gali būti du bendri Britų bibliotekos ir Kongreso bibliotekos projektai: "Books in English" ir "Fiction on Fiche" (su poaibiu "Children Fiction on Fiche"). Tai yra didžiausios pasaulyje anglų kalba išleistų knygų bibliografijos.

Kainų politika

Privačiame sektoriuje kainos yra lemiamas geros marketingo politikos veiksnys. VBP kainos nustatomos ne pagal laisvosios rinkos dėsnius, bet atsižvelgiant į socialinius poreikius. Pastaruoju metu iš VBP gautos pajamos naudojamos iš dalies kompensuoti mažinamiems bibliotekų biudžetams. Gauti pajamas taip pat skatina šalių vyriausybės, reikalaujančios iš bibliotekų dirbti pagal sąnaudų atsiperkamumo principą.

Britų bibliotekos kainoraščiuose numatytos įvairios pardavimo galimybės. Tai nuolaidos perkant kompleksines paslaugas (pavyzdžiui, visus spausdintus produktus, įskaitant savaitines ekspresinformacijas, tarpines jungtines bibliografijas ir spausdintą metinį tomą). VBP pardavimo pajamos Britų bibliotekoje siekia net 2,1 milijono svarų sterlingų ir sudaro apie 8 proc. visų pajamų gautų už mokamas paslaugas³⁰.

Manoma, kad kainos nustatytos teisingai, o kartais, ko gero, per žemos. Beje, valstybinės bibliografijos CD-ROM'uose darosi labai populiarūs, nors jos gali būti penkis - dešimt kartų brangesnės už spausdintą versiją. Ispanijoje 1994 m. CD-ROM'ų prenumeratorių per metus padaugėjo iki 245 (palyginimui - spausdintos versijos prenumeratorių yra 500), nors CD-ROM'ų kaina yra devynis kartus didesnė negu leidinio. Vokiečių biblioteka 1990 m. pardavė apie 100 CD-ROM'ų, o 1994 m. net 493. Kartu mažėja mikrofišų ir dialogo produktų rinka. Atsirado tik 62

katalogo kortelių vartotojai 1994 m. (lyginant su 103, buvusiais 1992 m.), o ryšio su BIBLIODATA valandų skaičius sumažėjo nuo 3373 val. 1992 m. iki 2145 val. 1994 metais^{31,27}.

Šie keli pavyzdžiai rodo, kad vartotojų pasirinkimą lemia produkto teikiamos galimybės, o kainoms jie skiria mažiau reikšmės.

Populiarinimas ir platinimas

Be produktų asortimento ir kainų politikos, bibliotekininkai tapo aktyvesni ir kitoje marketingo sferoje, t.y. paslaugų populiarinimo. Išskyrus Didžiąją Britaniją, VBT teikia paslaugas būdamos beveik monopolistėmis, todėl daugelį metų jos nelabai efektyviai populiarino VBP. Atrodė, kad apie VBP buvimą nebuvo reikalo informuoti bibliotekas. Informacija bibliotekiniuose žurnaluose ir dalyvavimas bendruose renginiuose (konferencijose, simpoziumuose ir kt.) buvo vienintelės netiesioginės VBP reklamos priemonės.

Įdiegus informacijos ir komunikacijos technologijas, daug kartų padidėjo VBP rengimo ir platinimo sąnaudos. Aukštą savikainą gali kompensuoti tik gera pardavimo kaina. Todėl būtina populiarinti VBP ir dažniau naudoti marketingo strategiją.

Populiarinimu dažniausiai užsiima bibliotekos, nors VBP pristatymai nacionalinių ir tarptautinių knygų mugių stenduose liudija norą veržtis už bibliotekų pasaulio ribų. Norint daugiau parduoti mažinamos kainos, siūlomi nemokami pavyzdžiai, demonstraciniai paketai ir kiti klasikiniai produkto reklamos būdai. Labai dažnai leidžiamos brošiūros ir kitokia informacinė medžiaga.

Ar populiarinant daugiau parduodama valstybinės bibliografijos produktų? Kaip išmatuoti VBP reklamavimo efektyvumą? Į šiuos klausimus sunku atsakyti, kadangi dauguma VBP teikiama monopolistiškai. Vis dėlto daugelis VBT mano, kad būtina populiarinti VBP. Bibliotekininkai suvokia, kad VBP komercija yra atskira veikla, kuriai reikia specialių marketingo metodų ir įgūdžių. Labai pamokantis Italijos pavyzdys. Iki anksčiau minėto projekto EDIFICARE įgyvendinimo, "Italijos valstybinę bibliografiją" leido valstybinė organizacija Romoje, bet po to buvo sudaryta sutartis su privačiu leidėju. Dėl to ne tik gerokai daugiau parduodama, išėjo CD-ROM'ai, bet ir buvo sukurtos dvi naujos produktų grupės vartotojų poreikiams tenkinti: periodinių leidinių ir doktoratų tezių serijos. Šis pavyzdys nevienintelis: Vokietijos, Prancūzijos, Ispanijos ir daugelio kitų šalių VBP taip pat platinamos per komercines kompanijas ir leidyklas.

Išvados

Poleminis R. Bourne straipsnis "Ar valstybinės bibliografijos turi ateitį?" meta šešėlį ant saulėtos VBP ateities. Abejojama ne dėl egzistavimo naujoje kompiuterinėje aplinkoje, bet dėl įsitikinimo, kad ateitis bus

labai panaši į dabartį. Ar VBP tikslai, funkcijos, vartojimo sritys ir formos liks tokios pačios? Ar atsakomybė už valstybinės bibliografijos įrašų rengimą teks vien tik VBT, ar ją dalysis ir kitos bibliografinės tarnybos kartu su knygų prekyba? Kiek VBT funkcijų perims tarptautinės duomenų bazės ir kompiuteriniai tinklai?

Neįstengsime atsakyti į šiuos fundamentalius klausimus. Vis dėlto svarbu vėl prisiminti, kad VBP ateitis neatskiriama nuo leidybos ir bibliotekų sistemų ateities.

Leidybos pasaulis išgyvena staigius pokyčius. GD XIII tyrimai³² rodo, kad 2000-aisiais metais 8-18 proc. visos knygų rinkos bus kompiuterizuota ir joje pirmas vaikų literatūra (15-25 proc.) ir mokslinė bei medicininė literatūra (20-30 proc.). Be to, ims trūkinėti visos knyginės veiklos grandys: tradiciniai dalyviai pasitrauks iš verslo ir atsiras kitų. Leidėjai bus priversti ieškoti naujų savo leidinių platinimo būdų, knygų pardavėjai ir spaustuvininkai susidurs su rimta kitų tarpininkaujančių organizacijų konkurencija. Tradicinė knyginė veikla keisis ir atsiras naujų partnerystės formų. Šie pokyčiai palies ne tik jau atsiradusių CD-ROM'ų (ar CD-I) rinką, bet tam tikru mastu ir perspektyvią kompiuterinio tinklo publikacijų rinką.

GD XIII tyrimų išvadas patvirtina daugelis faktų ir statistikos duomenys. Tačiau atrodo, kad bibliotekininkai pamirštami, kai kalbama apie besikeičiančią žmonių, leidžiančių knygas, padėtį naujojoje knygų rinkoje. Bibliotekininkai neminimi ir kalbant apie informacijos rinką. Nors prognozę pateikia toks autoritetingas šaltinis, svarbu pabrėžti tai, kad bibliotekos nebus trūkstama grandimi knygos technologijų grandinėje. Taip pat ir tai, kad knygų likimas naujoje kompiuterinėje aplinkoje gali pakrypti įvairiai.

Pastaraisiais metais bibliotekos intensyviai vykdė automatizavimo programas ir jungėsi į tinklus. Paslaugos dialogo režimu, CD-ROM'ų naudojimas tinkle, paieška visame tekste, skenavimo būdai bibliotekininkams nebe naujiena. Pasinaudodami pirmievių darbais, dabar jie galėtų teikti paslaugas ir knygų prekybai. Išstulinta informacijos gavimo strategija gali būti pritaikyta knygų pramonėje. Šioje srityje VBT neabejotinai gali atlikti pagrindinį vaidmenį.

Ir tradicinėje, ir kompiuterinėje knygų prekyboje, autonominiu režimu VBT siūlo pripažintus ir išskirtinius produktus. Kultūrine verte jie neprilygstami ir tvirtai laiko užėmę savo nišą rinkoje. Dažnai sakoma - nors retai daroma, - kad VBP turėtų apimti ne tik bibliografinius įrašus, bet ir įrašė atspindimo teksto fragmentus, tokius kaip turinio puslapiai ar leidėjo referatai⁶. Šalyse, kuriose blogai veikia platinimo grandis ir nacionalinei leidybos pramonei sunku išieiti į užsienio rinkas, galima būtų į VBP įtraukti kūrinių fragmentų siekiant populiarinti savo šalies literatūrą. Jei pavyktų susitarti su gamintojais ir jei būtų paklausa, į VBP galima būtų įtraukti net ir visą dokumento tekstą.

Svarbus VBT veiklos poslinkis būtų nuo savo pačių parengtos informacijos platinimo pereiti prie kitų organizacijų parengtos informacijos platinimo ir marketingo.

Kai kurios tarnybos jau dabar taip platina kitas duomenų bazes (pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje). Reikėtų sukurti pastovų ryšį su leidybos pasauliu, kuris būtų naudingas knygų pramonei. Čia VBT išnaudotų visus savo padėties pranašumus.

Tokia vystymosi kryptis neabejotinai pakleistų tradicinį

VBP taikymą ir jų funkcijas. Reikės kurti naujus standartus, reorganizuoti VBT ir ieškoti naujų rinkų. Techniškai tai visiškai įmanoma ir netgi būtina bibliotekų ateičiai. Jei bibliotekos pasinaudos šia galimybe, VBP laukia puiki ateitis.

Iš anglų k. vertė M. Prokopčik

- ¹ Anderson, Dorothy. One hundred and eleven years' search for national bibliographic control. In: Eating the menus. Essays in honor of Peter Lewis. Edited by Ross Bourne. London: British Library National Bibliographic Service, 1989, pp. 32-42.
- ² Stephens, Andy. The establishment of the British National Bibliography. In: Eating the menus. Essays in honor of Peter Lewis. Edited by Ross Bourne. London: British Library National Bibliographic Service, 1989, pp. 8-26.
- ³ IFLA International Office for UBC. Guidelines for the national bibliographic agency and the national bibliography. Paris: UNESCO, 1979.
- ⁴ Bell, Barbara. 'Reviewing recommendations from the international congress on national bibliographies Paris, 1977'. International cataloguing and bibliographic control, vol. 22(2), April/June 1993, pp. 29-33.
- ⁵ Bourne, Ross. 'The role of the national bibliographic agency'. International cataloguing and bibliographic control, 23(4), October/December 1994, pp. 64-67.
- ⁶ European Communities. Commission. National Bibliographic Services in the European Community: roles and perspectives. Report of a workshop held in Luxembourg, 12 February 1990, edited by P. Lewis. [Luxembourg]: Directorate - General Telecommunications, Information Industries and Innovation, 1991, pp. 11-19 (EUR 13284).
- ⁷ Waneck, Kirsten. 'Managing the national bibliography in a non-governmental institution'. Library management, 15(7), 1994, pp. 6-9.
- ⁸ European Communities. Commission. Estado actual de la aplicación de las nuevas tecnologías de la información a las bibliotecas y su impacto sobre el funcionamiento bibliotecario en España, elaborado por ANABAD e SOCADI. [Luxembourg]: Dirección General Telecomunicaciones, Industrias de la Información e Innovación, 1988.
- ⁹ Vitiello, Giuseppe. 'Biblioteche nazionali e agenzie bibliografiche nazionali in Italia e Gran Bretagna: un'analisi comparata'. Biblioteche oggi, 12(4), April 1994, pp. 52-63.
- ¹⁰ Vitiello, Giuseppe. 'Il Progetto Edificare'. Biblioteche oggi, 12(11-12), November/December 1994, pp. 50-67.
- ¹¹ Council of Europe. National bibliographies - Books in print catalogues. Proceedings of a Workshop held in Strasbourg - Frankfurt (26-30 June 1995). Strasbourg: Council of Europe, 1996.
- ¹² Vitiello, Giuseppe. Il deposito legale nell'Europa comunitaria. Legal deposit throughout the European Communities. Milano: Editrice Bibliografica, 1994.
- ¹³ Line, Maurice B. 'Inclusion of materials in national bibliographies' Libri, 24(1), 1974, pp. 78-86.
- ¹⁴ Rugaas, Bendik. 'Legal deposit and bibliographic control of new media in Europe'. Liber Bulletin, 35, 1990, pp. 51-63.
- ¹⁵ Enright, Brian and others. Selection for survival: a review of acquisition and retention policies. London: British Library, 1989.
- ¹⁶ Deutsche Bibliothek. Sammelrichtlinien für die Deutsche Bücherei, die Deutsche Bibliothek und das Deutsche Musikarchiv, Stand 1. Oktober 1992. Leipzig - Frankfurt am Main - Berlin: Die Deutsche Bibliothek, 1992.
- ¹⁷ British Library Bibliographic Services. Currency with coverage - consultative paper. London: British Library Bibliographic Services, July 1987.
- ¹⁸ Boisard, Geneviève. 'Le coût du catalogage: essai d'évaluation d'après quelques bibliothèques française'. Bulletin des bibliothèques de France, 34(4), 1989, pp. 330-335.
- ¹⁹ Morris, Dilys E. 'Staff time and costs of cataloguing'. Library resources and technical services, 36(1), January 1992, pp. 79-95.
- ²⁰ Deriez, Ren and Giappiconi, Thierry. 'Analyser et comparer les coûts de catalogage'. Bulletin des Bibliothèques de France, 39(6), 1994, pp. 28-35.
- ²¹ Line, Maurice B. National library and information needs: alternative ways of fulfilment, with special reference to the role of national libraries. Paris: UNESCO, 1989. (PGI-89/WS/9).
- ²² Line, Maurice B. 'Bibliographic records for users: from disordered superabundance to cost-effective satisfaction'. Aslib proceedings, 42(2), February 1990, pp. 41-49.
- ²³ Shared cataloguing. Boston Spa: British Library National Bibliographic Service, 1993.
- ²⁴ Bourne, Ross. 'National bibliographies - do they have a future?'. Alexandria, 5(2), 1993, pp. 99-110.
- ²⁵ Smith, Robert. 'National libraries project on CD-ROM'. Electronic Library, 8(6), December 1990, pp. 412-414.
- ²⁶ BAD (Bibliotecários Arquivistas e Documentalistas). Ponto da situação da aplicação das novas tecnologias de informação às bibliotecas e o seu impacto na actividade das bibliotecas em Portugal. Relatório final preparado para Comissão das Bibliotecários Arquivistas e Documentalistas BAD. Lisboa: BAD, 1992.
- ²⁷ Deutsche Bibliothek. Jahresbericht 1994. Frankfurt am Main: Die Deutsche Bibliothek, 1995.
- ²⁸ British Library National Bibliographic Service. Facts and figures 1994. Boston Spa: British Library, 1995.
- ²⁹ Duchemin, Pierre-Yves. 'BN Opaline'. Bulletin d'information de l'Association des Bibliothécaires Français, 163(2), 1994, pp. 23-27.
- ³⁰ British Library. Twenty-first annual report 1993-1994. London: British Library Board, 1994.
- ³¹ Deutsche Bibliothek. Jahresbericht 1992. Frankfurt am Main: Die Deutsche Bibliothek, 1993.
- ³² European Communities. Commission. Opportunities for publishers in the information market. Luxembourg: Directorate-General Information Technologies and Industries and Telecommunications, 1993 (EN 114926).

UDK 015.001+017.4.001+027.5](410)

Valstybinės bibliografijos ir katalogai "Parduodamos knygos". Britų modelis

Ross BOURNE

Britų bibliotekos Valstybinės bibliografijos tarnyba, GB-BOSTON SPA, Wetherby, West Yorkshire LS23 7BQ

Šio straipsnio nebūtų buvę įmanoma parengti prieš 50 metų, tačiau pastarųjų metų pokyčiai leidžia teigti, kad Britų modelis gali būti geras bibliografinės veiklos bei bendradarbiavimo pavyzdys. Antra vertus, aš abejoju, kad kitos valstybės galėtų pasinaudoti šiuo modeliu, nes dauguma Jungtinėje Karalystėje taikomų metodų yra empirinio vystymosi pasekmė. Daugelis dalykų atsirado dėl tam tikrų aplinkybių, o ne kaip išankstinio planavimo rezultatas (nors, žinoma, nereikėtų neigti planavimo reikšmės).

Prieš 50 metų Didžiojoje Britanijoje nebuvo valstybinės bibliografijos. Britų muziejaus biblioteka, viena iš penkių šalies bibliotekų, gavo privalomąjį egzempliorių. Todėl jos rengiamas katalogas iš esmės ir buvo valstybinė bibliografija. "J. Whitaker & Sons Ltd". leido katalogą "Parduodamos knygos", skirtą knygų prekybai. Katalogą sudarė siūlomų parduoti leidinių sąrašas, sudarytas remiantis prekybininkų teikiama informacija. Whitakeriai tebeleidžia šį katalogą ir šiuo metu, nors originalus spausdintas leidinys užleido vietą CD-ROM'ui.

1940 m. komitetas, atstovaujantis įvairiems knyginkystės interesams, rekomendavo rengti valstybinę bibliografiją. Pirmasis Britų valstybinės bibliografijos leidinys pasirodė 1950 m. Jis leidžiamas iki šiol ir beveik niekuo nesiskiria nuo savo pirmtako, kuriame bibliografiniai įrašai dėstomi pagal klasifikacijos indeksus, bei rengiami remiantis pripažintomis katalogavimo taisyklėmis, o bibliografinė informacija skiriama įvairioms bibliotekų funkcijoms, įskaitant knygų atranką bei katalogavimą leidinyje, atlikti. Pirmieji valstybinės bibliografijos leidiniai buvo spausdinami vienoje lapo pusėje, kad kitos bibliotekos galėtų įrašus išskirti, priklijuoti ant kortelių ir sudėti į katalogo dėžutes. Per pastaruosius 45 metus niekas iš esmės nepasikeitė, išskyrus tai, kad karpymas dabar tėra tik simbolinis veiksmas. Esminis pokytis buvo tai, kad atsakomybę už valstybinės bibliografijos leidimą iš privačios kompanijos, kurios akcininkai buvo prekybinės ir profesinės organizacijos, perėmė valstybės finansuojama institucija. 1973 m. Britų valstybinės bibliografijos tarnyba savo veiklą baigė, o jos funkcijas perėmė naujai įkurta Britų biblioteka.

Nuo 1973 m. Britų bibliotekoje įvyko daug organizacinių

pokyčių. Biblioteka yra dviejose vietose - Londone ir Boston Spa Jorkšyre. Jai vadovauja Taryba ir Tarybos pirmininkas, kuriems yra pavaldūs du generaliniai direktoriai, dirbantys Londone ir Jorkšyre. Bibliotekose yra po kelis skyrius, kuriems vadovauja direktoriai, pavaldūs generaliniam direktoriui. Boston Spa bibliotekoje, be Dokumentų tiekimo centro, yra dar tokie skyriai: Tvarkymo ir katalogavimo, Kompiuterių ir telekomunikacijų bei Valstybinės bibliografijos tarnyba. Šių skyrių bendradarbiavimo rezultatas yra produktai ir paslaugos, apibūdinantys Britų valstybinės bibliografijos veiklą.

Tvarkymo ir katalogavimo skyrius gauna leidinius privalomojo egzemplioriaus pagrindu ir juos kataloguoja, Kompiuterių ir telekomunikacijų skyrius apdoroja bibliografinius duomenis, o Valstybinės bibliografijos tarnyba juos publikuoja. Kiekvienas skyrius turi atskirą biudžetą.

Šaltiniai

Medžiaga valstybinei bibliografijai rengti gaunama privalomųjų egzempliorių pagrindu. Britų įstatymai šioje srityje taikomi tik spausdintai medžiagai, t.y. apima monografijas, serialinius leidinius, natos ir žemėlapius. Mes nekomplektuojame garso įrašų, programinės įrangos, CD-ROM'ų ir kitų elektroninių leidinių rūšių. Tačiau mums kelia rūpestį tai, kad ilgainiui liks nesukaupti svarbūs leidiniai, ir todėl šiuo metu vyriausybei rengiami pasiūlymai, kad į privalomojo egzemplioriaus sąvoką būtų taip pat įtraukta nespausdinta medžiaga. Tuo, žinoma, problema neišsprendžiama. Nepakanka vien šią medžiagą gauti ir kataloguoti, būtinos specialios jos naudojimo priemonės bei saugojimo vieta.

Britų biblioteka - tai viena iš penkių Jungtinės Karalystės bibliotekų, gaunančių privalomąjį egzempliorių. Privalomojo egzemplioriaus įstatymas taip pat taikomas ir šeštai bibliotekai, esančiai Airijos Respublikoje. Taigi britų leidėjai privalo vieną iš šių šešių egzempliorių perduoti užsienio valstybei. Iš šalies tai atrodo blogiau nei yra iš tikrųjų. Ši tvarka beveik nesukelia prieštaravimų ir gali būti tarptautinio bendradarbiavimo pavyzdžiu.